

Kár, hogy Kozma Andor a Faust előhangjaként szereplő «Schmetterling» c. költeményt nem fordította le, pedig ez a tíz versszak olyan, mint egy nyitány: benne van a hős tragikuma. A pillangót a tengerre csalja az ismeretlen utáni vágy s gyenge teste a viharok s a tenger zsákmánya lesz:

O Faust, o Faust, du Mann des Fluchtes,
Der arme Schmetterling bist du!

— mondja a költő. Lehet, hogy a fordító rendelkezésére álló szövegben ez a rész nem volt meg, mert egyes kiadásokban a kisebb költemények között szerepel.

Lenau, a költő, Kozma Andorban congeniális fordítóra talált, aki e művével mély hálára kötelezte irodalmunkat.

Juhász M.

Munthe, Axel: San Michele. Káldor. 1932. 2. kötet. Axel Munthe Párizsban tanuló svéd orvosnövendék beleszeret az olasz San Michelebe, olyan szenvedéllyel, ahogy csak északi emberek tudnak beleszeretni déli földre. A kék meleg tenger, a napfény, ciprus, olaj- és fügefák, a narancs és a déli kedély varázsa határozott programot ad életének: megveszi Tiberius császár kertjét, kiásatja a kétezer éve földre temetett oszlopokat és szobrokat. Elmúlik néhány tíz év s az ifjúkor álma teljesül. San Michele a küzdelmes, változatos, merész, makacsul kitartó orvos életének jutalma lesz.

A könyv az embert minden lapon zavarba hozza. Az első lapok eredménye: ragyogó írói tehetség. De rögtön utána: izetlen dilettantizmus. Mindenütt vakmerő: többször sikerül a csaknem kifejezhetetlent kifejezni, de még többször az egyszerűt is elhibázza. Vannak olyan részletei, amelyek utólréhetetlenül szépek s vannak kínos mellékizű műkedvelői tökéletlenségek. Egyenetlen. Ez a nem-író írásművészete.

Napkelet

Munthe könyve a már több, mint tíz év óta nagyon divatos vált memoárirodalom egy terméke. Ott áll, ahol a különböző hercegnők, nagykövetek, miniszterek és hadvezérek művei: a könyvet a tárgy teszi érdekessé, nem a mód, a személy nem a stílus — mondanivalója tehát nem művészi mondanivaló. A tárgy azonban érdekes, a személy vonzó, telve nagyszerű és ritka értékekkel: az ember olvasás közben gyakran azon kapja magát rajta, hogy megkívánja (önmaga, vagy környezete számára) ezeket a pompás tulajdonságokat. Munthe legyőzhetetlen életkedve, vídamsága, bátorsága, nyugalma, játékoskossága, őszintesége — vagyis a szerző személyes hatása a «San Michele» nagy, egészen kivételesen nagy értéke.

A személyiség bővölete oly erős, hogy az írás módjára kényes olvasó is örömmel bocsát meg a rosszul sikerült művészi megoldásokért. Olyasvalamit kap, ami — a nápolyi pestis, a messzínai földrengés, a lappföldi kirándulás és még egy tucat epizód — sokszor annyi, mintha tökéletes írásművészet volna, sőt néha még egy kicsivel több is.

A világhíressé vált könyvet Káldor adta ki és Benedek Marcell fordította. A fordításban az eredeti kifejezés gyarlóságai észrevehetők. A könyv kiállítása nem izléses. *Hamvas Béla.*

Nadányi Zoltán: Ezüstkert. (Singer és Wolfner. 1931.) — Hogy Nadányi vidéken lakik, nemcsak életrajzi adat és tárgykör nála, hanem némileg művészi sajátságainak magyarázata is. Erdélyi József és Illyés Gyula nyomán új lírikusaink közt valóságos falukultusz támadt, de ami bennük részint emlék, részint nosztalgia, Nadányi számára mindennapos élmény s megértem, hogy versei többségében — éppen ezért — a kultúrember elsóvárgása az alapmotívum. Tárgyai: strand,

táncosnő, a művelt ember viszonyai. Népi alakjai többnyire akikkel a vidéki úri osztály érintkezik: a megyei hajdú, a szolga. Számúzótnak érzi magát Piripócscon, a kis falu- városban, csakhogy ez nem egészen Ovidius Tomi-búja, nem az Ady óta közhellyé vált magyar ugar-szemlélet. Van Nadányinak egy árulkodó verse, «Este a ház előtt», ahol saját lakása ajtajában torpan meg s ébred rettentő társtalansága tudatára, mint hazajáró kísértet. Ahogy megjártssza önmaga előtt az életen kívül maradt költő szerepét, ebben a halk előkelőségű jelenetben nemcsak művészi értékei vannak együtt, hanem sorsának legmélyebb magyarázata is. Nadányi romantikus lélek, mindig valami más, szebb és jobb kellene neki. Igazságtalanság volna ráolvasnom, hogy a magyar vidék nemcsak az a Piripócs már, amelynek felöltő figuráit enyhe szatírával s némi kabaréízzel külön ciklusban mutatja be, hanem szépségek földje is. Hiszen egész életét, környezetét szépségekkel látja tele s a *Falusiakhoz* így énekel:

Nem csillan a tenger elétek,
de tenger a hajnal, az est
és tenger az emberi lélek
és tenger az emberi test.
És mekkora gerjedelemmel
hullámszik a végtelen ár!
Ember, csüggeteg ember,
e tengert láttad-e már?

Kevés lírai kötetet olvastam mostanában, amelyikben több volna a költői téma, az artisztikus kifejezés s a szép, klasszikusan zárt forma, mint az «Ezüstkert»ben. Képeit változatosan hőmpolygető líra ez, üde áhítattal, szomorkás finomsággal zenél s vonzó férfiarcot tükröz, melyen halk úriság, kedves bohémiz és hetyke kalandorvagy színfoltjai olvadnak összhangba. Csak egy aggaszt: mindez eleve ismerős; a legpompásabb rímek, a leg-

váratlanabb impressziók végső hatása valami megszokott költőiséggé, már látott szépséggé összegezódik. Nem a tárgyak okozzák ezt, hanem Nadányi eszközei. Idézett versszaka végső sorainak szabadabb ritmusa aránylag igen ritka nála s nyomát is alig mutatja, hogy Kosztolányiék ifjúkori technikája óta már kétszer megújított a magyar líra formanyelve: először a szabadverset hódította meg, aztán visszatért ugyan a kötött ritmushoz, de a friss fölfedezés ingerével, váratlan merész asszonáncokkal, diszharmóniákkal. Nadányi keresztrimes jambusaiban, trocheusaiban, antik metrumaiban alig sejthető ebből valami. Elsősorban ez a hangszerelés ad az «Ezüstkert»nek epigon-jelleget. De mélyíti ezt a hatást szómágiás, stíloromantikus előadása, élményeinek irreális mesesik felé hajlítása.

Kritikánk tisztázatlan fogalmai, költői gyakorlatban rég túlhaladt előítéletei okozzák, hogy kissé félve írtam le az epigon szót. Ez a szempont nem lényeges többé. Elmúlt a századkezdet naív erőfeszítése, mikor minden költő, ha török, ha szakad, egyéniség akart lenni. A mai fiatalok nemcsak idősebb bátyáiktól mernek örökölni, hanem egymás eredményeit is nyugodtan veszik át és fejlesztik tovább. Nadányinál csak az a baj, hogy a húsz év előtti hagyományt őrzi, amelytől pedig sokban messzebb vagyunk pillanatnyilag, mint akár a kurucköltészettől. S itt igazolódik némileg az ő panasza a vidéki elszigeteltség miatt. Ami a nyugodt, harmónikus érlelődést illeti, e tekintetben a vidék kedvezőbb talaj a nagyvárosok irodalmi kávéházainál, amelyek a tömegszállás minden ragályával fertőzni szokták a fiatalokat. De a vidék veszélye sem kisebb. Ott rendszeren valami idejétmúlt elképzelés kísért róla, milyen a «költő» s ez a közhit jobbfajta tehetségeket is beledermeszthet egy avult modorba. Nadányi megírja ezt a «Szerkesztő Úrban», de

azért a veszedelem magát is kerülgeti. A nagyváros szakadatlan surlódása, ezeroldalú ellenőrzése biztosabban leköptatja a hivatottakról a kölcsönfésztéket. Vidéken borzalmasan el lehet ferdülni, ha nincs az íróban valami konok napösztön, amely könyörtelenül hajtsa a magasba. Kritikánk még mindig tartalmi szempontokon rágódik s csak az utolsó években kezd esztétikai követelményekkel föllépni egy új realizmus és egyszerűség nevében, de még távol tőle, hogy irányító, útmutató lehessen.

Nadányinak mit mondhasson a kritikus? Verseit előre elgondolja s mindig izlésesen oldja meg. Élményeiből táplálkozik, de megválogatja a pillanatot. Addig vár a kopár őszi kerttel, míg ezüstkertté nem bővüli a zuzmara. Sok ragyogó képe van s ezek az ihlet bőkegyü adományai, ősfényük elhalványítja magukat a verseket, amelyek néha igénytelen foglalatnak rémlenek az egyes sorok drágakövei körül. Témáihoz alkuvástalan összedettség illenék, pedig ő könnyen belenyugszik félmegoldásba is. Ha megmarad mai területén, azt a mesezsépséget kellene tovább hajszolnia, amelyből most a «Cseresznyefa» alatt a legjellemzőbb darabja. Bizonyosan egyre inkább leepigonozzák, ha kitart ezen a ponton, ám oda se neki: a ma késettjeiből lesznek a holnap előfutárai. De úgylátszik, választhat más utat is: a «Falusiak» puritánabb ciklusa ígéret erre. Stilizátlan élményrealitás, egyszerű eszközök: lazább ritmus, néhol egy bátor asszonánc, kevés enjambement, most ez hat ránk legfrissebben. Volna még egy lehetőség: a két stilusigénynek valamilyen összebékítése egy új ötvözetben, ehhez azonban az alkotás magasabb hőfoka kellene, mint amit e kötet átlaga mutat, amelynek egyhar mada különben bizvást elmaradhatott volna.

Juhász Géza.

Aranyborjóművészet. (Sinclair, Upton: Mammonart.) Ogi úr és Ogi asszony irodalomról beszélgetnek. Elkezdik az Ótestamentumnál és csak a XX. század amerikai íróinál fejezik be. Ez Sinclair világirodalomtörténete. A tárgyat közel hozza és csaknem regényesen érdekessé teszi. Ha első pillanatban felmerül is a gyanú, hogy dilettáns tudatlanság (akár a magyarrá is lefordított Durant-féle filozófiatörténetben) készül merényletre a komoly elmélyedés ellen — ez csak rövid ideig tart. Ogi úr ismeri az irodalmat, szereti és tudja. Alaposan elmélyedt különösen az angolnyelvű írók műveibe, sok érdekes, eddig figyelemre nem méltatott részletet emel ki és nagyon meggyőző hangot használ. Ha újszerűségében nincs is mindenütt izlés, elfogadható. Voltaire-ről írt fejezetének címe: «A nyomorultság halála» (écrasez l'infame). Swift: «A megmérgezett patkány», Burns: «A lángeszű adóhivatalnok», Shelley: «A forradalom angyala». Fejezetet ír az «Agybirtokosról» (Beethoven), Siegfried-Bakuninról (Wagner) és William Randolph Alkibiadesről. Meglepően okos dolgokat mond, félreteszi a tudós hajlamokat, hogy az író és az emberi szemlélet, sőt: életszemlélet annál jobban kiemelkedjék.

Sinclair könyve ama kísérletek egyike, amely közelebb, sőt egész közel akarja hozni a mult irodalmát a legszélesebb értelemben vett közönség számára. Magyarul is van hasonló könyvünk — Benedek Marcell «Délsziget»-e és másutt (Klabund irodalomtörténete stb.) is megvan a hajlam, hogy a történelem kincseit megkedveltessék azzal a néppel, amely számára a kincset nagy költők megalkották. A doktriner katedramagyarázatok váltak időszerűtlenné, vagy a közönség süllyedt le annyira, hogy nem érti a tudós magyarázatot? Lehet, hogy mindakettő közrejátszott abban, hogy az irodalomtörténet el-